

Kulturutskottets betänkande

1976/77: 43

med anledning av propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna jämte motioner

Propositionen

Regeringen har i propositionen 1976/77: 80 föreslagit riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för insatser för samerna som förordats i propositionen,
2. godkänna de riktlinjer för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena som förordats i propositionen,
3. godkänna de riktlinjer som angetts i propositionen för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer,
4. godkänna de riktlinjer för insatser för samisk utbildning som förordats i propositionen,
5. till Bidrag till samisk kultur för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 1 050 000 kr.

Den allmänna bakgrunden till propositionen är sameutredningens slutbetänkande (SOU 1975: 99 och 100) Samerna i Sverige. Stöd åt språk och kultur.

Det huvudsakliga innehållet i propositionen redovisas i densamma på följande sätt.

I propositionen föreslås efter förslag av sameutredningen en rad insatser för samerna och deras kultur. Samernas särskilda ställning som ursprunglig befolkning och etnisk minoritet i Sverige redovisas. Riktlinjer föreslås för den fortsatta utvecklingen av samhällets stöd för samekulturen. För samordning av de statliga insatserna tillsätts en arbetsgrupp inom regeringskansliet.

Riktlinjer anges för stödet till de samiska näringarna och sysselsättningen inom sameområdena. Frågan om det långsiktiga ansvaret för samernas sysselsättning behandlas. En tjänst som konsulent för sysselsättningsfrågor tillkommer vid lantbruksstyrelsen.

Frågan om samebyn som forum för samisk gemenskap behandlas i propositionen. Förslaget om stödjande medlemskap i samebyar genomförs inte.

Olika vägar anvisas för att tillförsäkra de s. k. fiskesamerna rätt till fiske för sin försörjning.

Frågor om social service i vid mening behandlas. Bl. a. redovisas försöksverksamheten med åtgärder för vård och service i glesbygder och förskolans möjligheter att tillgodose samernas behov.

Riktlinjer föreslås för samernas utnyttjande av allmänna statsbidrag och stödformer för allmänkulturell verksamhet. Ett särskilt anslag införs för bidrag till samisk kultur. Anslaget disponeras av samefonden och fördelas, efter prioriteringar som görs av samerna, av fondens kulturdelegation. Genom det nya anslaget kan stöd ges till samernas organisationer, bl. a. de lokala sameföreningarna, och den fortsatta utgivningen av tidningen Samefolket garanteras.

Vissa särskilda kulturfrågor behandlas, såsom insatser för det samiska språket, frågan om sameradions sändningar och stöd för dokumentation och forskning kring den traditionella samekulturen. Åtgärder till stöd för sameslöjden och samekonsthantverket redovisas. Föreningen Same-Ätnam får medel för ytterligare en sameslöjdskon-sulent.

I propositionen föreslås en rad åtgärder för att tillgodose samernas önskemål om en samisk utbildningsväg. De samiska frågorna får en starkare ställning inom hela utbildningssystemet. Nomadskolan/same-skolan består som ett alternativ till grundskolan för de samer som önskar det. En tjänst som universitetslektor i samiska inrättas vid universitetet i Umeå. Särskilt stöd föreslås även i fortsättningen utgå till Samernas folkhögskola i Jokkmokk. En rad åtgärder föreslås för att förstärka lärarutbildningen för samerna. Fortsatt stöd föreslås utgå till utveckling och produktion av samiska läromedel.

De föreslagna statliga insatserna kostar för nästa budgetår ca 2 milj. kr., varav 1 milj. kr. föreslås för det nya anslaget Bidrag till samisk kultur.

Motioner

Utskottet behandlar i detta sammanhang följande motioner, nämligen dels den under allmänna motionstiden i januari 1976 väckta, av utbildningsutskottet den 12 april 1977 (protokoll 1976/77: 37.2) till kultur-utskottet överlämnade motionen 1975/76: 1501 av herr Takman m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar om en utbildning av lärare med samiska som modersmål för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan,

2. att riksdagen i tillämpliga författningar stadgar skyldighet för kommunerna att inrätta förskoleavdelningar och klassavdelningar i grundskolans första två klasser med samiskan som undervisningsspråk där det finns ett elevunderlag för sådana,

3. att riksdagen beslutar att kommunernas kostnader för sådana avdelningar helt ersättes med statsmedel,

4. att riksdagen hos regeringen anholder att den uppdrar åt institutionen för samiska språk vid universitetet i Umeå att i samarbete med Nordiska sameinstitutet, Same-Ätnam, Samernas folkhögskola samt sa-

miska institutioner och enskilda forskare och pedagoger i Norge och Finland utarbета läromedel för undervisning i samiska språk på alla nivåer,

dels följande med anledning av förevarande proposition väckta motioner, nämligen

1976/77: 1445 av herrar Lövenborg (—) och Hagel (—) vari yrkas att riksdagen beslutar hos regeringen anhålla

1. att sameskolstyrelsen inom skolöverstyrelsen får i uppdrag att på några orter starta en försöksverksamhet med samiskan som undervisningsspråk i förskolan och de två första klasserna av grundskolan,

2. att arbetsmarknadsstyrelsen får i uppdrag att i samarbete med Stiftelsen Industricentra projektera industricenteranläggningar i Harparanda, Soppebyarna, Kiruna, Jokkmokk och andra tätorter där huvudparten av samerna i inlandet är bofasta,

3. att skogssamernas problem skyndsamt utreds,

1976/77: 1448 av herr Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen hemställa om att sameskolstyrelsen inom skolöverstyrelsen ges i uppdrag att tillse att samiskan blir undervisningsspråket i sameskolorna under de tre första läsåren,

2. att hos regeringen hemställa om förslag till industricenteranläggningar, i enlighet med vad som anförs i motionen,

3. att hos regeringen hemställa om förslag till garantier för Same-slöjd och Material AB:s verksamhet samt särskilt stöd till detta företag,

4. att hos regeringen hemställa om att denna vidtar nödvändiga åtgärder för att få till stånd samrådsgrupper i enlighet med vad i motionen anförs.

Över motionerna inhämtade yttranden

Utskottet har med anledning av propositionen samt motionerna 1976/77: 1445 och 1976/77: 1448 beslutat

dels bereda socialutskottet tillfälle att yttra sig över avsnittet 5.6 i propositionen,

dels bereda näringsutskottet tillfälle att yttra sig över avsnitten 5.1, 5.3 och 5.8 i propositionen,

dels anmoda konstitutionsutskottet att yttra sig med anledning av motionen 1976/77: 1448, yrkande 4,

dels anmoda utbildningsutskottet att yttra sig med anledning av avsnittet 5.12 i propositionen samt motionerna 1976/77: 1445, yrkande 1, och 1976/77: 1448, yrkande 1,

dels anmoda jordbruksutskottet att yttra sig över avsnitten 5.3, 5.4 och 5.5 i propositionen, såvitt däri behandlas frågor inom jordbruks-

utskottets arbetsområde, samt motionen 1976/77: 1445, yrkande 3,

dels anmoda arbetsmarknadsutskottet att yttra sig över avsnittet 5.3 i propositionen, såvitt däri behandlas frågor inom arbetsmarknadsutskottets arbetsområde, samt motionerna 1976/77: 1445, yrkande 2, och 1976/77: 1448, yrkande 2 och 3.

Näringsutskottet har enligt protokoll 1976/77: 21.4 inte funnit anledning avge yttrande.

Från övriga ovan angivna utskott har inkommit yttranden vilka som bilaga 1—5 är fogade till betänkandet.

Det av utbildningsutskottet avgivna yttrandet avser även motionen 1975/76: 1501.

Utskottet

De överväganden som redovisas i propositionen och de förslag som läggs fram utgår från den grunduppfattningen att samerna är en etnisk minoritet i Sverige, som i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land intar en särskild ställning. Utskottet ansluter sig till denna grundsyn och anser det värdefullt att den uttalats så klart. I propositionen framhålls vidare att denna grundsyn innebär att man vid utbyggnaden av samhällets stöd till samekulturen måste ge utrymme även åt andra bedömningar än de som kan göras beträffande övriga minoritetsgrupper i det svenska samhället. Samtidigt betonas att det är naturligt att målen för samhällets insatser för den samiska minoriteten har sin utgångspunkt i de mål som slagits fast för minoritetspolitiken i stort, nämligen jämlikhet, valfrihet och samverkan. Utskottet kan ansluta sig även till dessa uttalanden liksom till vad som i övrigt i propositionen anförts i detta sammanhang (avsnittet 5.1).

Sameutredningen har framhållit att utvecklingen i det industrialiserade samhället under lång tid inneburit en press på den samiska gruppen, och att den medfört att antalet samer som kan livnära sig av renskötsel minskat starkt. Mot den bakgrunden betonas i propositionen i avsnittet 5.2 vikten av åtgärder som kan bidra till en bestående kulturell och ekonomisk trygghet för den samiska folkgruppen. Omedelbara insatser är nödvändiga. Bedömningen av vad som bör göras bör ske i nära samarbete med samerna och deras organisationer och samtidigt med beaktande av att samhällets stöd anpassas till den övriga samhällsutvecklingen och till samernas egna önskemål.

Utskottet kan ansluta sig också till de synpunkter på den fortsatta utvecklingen av samhällets insatser till stöd för samekulturen, som anförts i propositionen, och vill särskilt stryka under uttalandet att bedömningen av vilka åtgärder som bör vidtas bör göras i samarbete med samerna själva. Det bör därvid beaktas att rennäringen inte är den enda grunden för den samiska kulturen och att som motiv för ett stöd till sa-

miskt språk och samisk kultur på goda grunder kan anföras att detta är en angelägenhet av betydelse även för de samer som inte får sin utkomst inom rennärigen och som inte bor inom samernas gamla bosättningsområden.

Det förutsätts i propositionen att en permanent arbetsgrupp för samefrågor skall tillsättas. Genom ett dylikt organ kan olika åtgärder samordnas och utvecklingen följas fortlöpande vilket utskottet finner värdefullt.

Med vad utskottet nu anført i anslutning till avsnitten 5.1 och 5.2 i propositionen tillstyrker utskottet att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för insatser för samerna som förordats i propositionen.

Såväl i sameutredningens betänkande som i propositionen (avsnittet 5.3) betonas, att en avgörande förutsättning för den samiska kulturens fortbestånd är att rennärigen kan fortleva som *samisk* näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennärigen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde, som av ålder har varit samernas. Det konstateras att rennärigen därför även i fortsättningen måste få statligt stöd samtidigt som åtgärder måste vidtas för att skapa arbetstillfällen för samerna i näringar som kan anslutas till och komplettera rennärigen. I detta sammanhang pekas i propositionen på de möjligheter som turistnärigen erbjuder, särskilt för kvinnor och icke renskötande samer.

Utskottet delar den i propositionen uttalade uppfattningen både om vikten av stöd till rennärigen och om betydelsen av att det även utanför denna näring, exempelvis inom turistnärigen, skapas arbetsmöjligheter för samerna. Särskilt vill utskottet betona ett i propositionen gjort uttalande om vikten av att samekvinnorna bereds sysselsättning inom det samiska området.

Det framhålls i propositionen att lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna liksom hittills kommer att aktivt verka för att lösa samernas sysselsättningsfrågor, samtidigt som huvudansvaret för samernas sysselsättning centralt åvilar arbetsmarknadsstyrelsen och regionalt länsstyrelsen/länsarbetsnämnden. Utskottet har ingen erinran mot dessa uttalanden.

Med vad utskottet nu anført i anslutning till avsnittet 5.3 i propositionen tillstyrker utskottet att riksdagen godkänner de riktlinjer för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena som förordats i propositionen.

I motionerna 1976/77: 1445 och 1976/77: 1448 yrkas att statliga industricenteranläggningar skall projekteras och sättas igång i Haparanda, Jokkmokk och Kiruna samt, enligt förstnämnda motion, även i Sopperobyarna och andra tätorter, där huvudparten av samerna i inlandet är bosatta. Arbetsmarknadsutskottet har i sitt yttrande till kulturutskottet härom anført följande.

Som ett led i det av statsmakterna antagna regionalpolitiska handlingsprogrammet pågår sedan år 1973 försök med statliga industricentra. Syftet med verksamheten är att tillhandahålla industrilokaler för uthyrning i regionala centra inom det inre stödområdet. Huvudman för verksamheten är stiftelsen Industricentra. I en första etapp har industricentra uppförts i Strömsund och Lycksele. På våren 1976 beslöt riksdagen (prop. 1975/76: 185, InU 1975/76: 43, rskr 1975/76: 369) att verksamheten skulle utvidgas med två nya centra lokaliserade till Ljusdal resp. Haparanda. Därutöver föreslog dåvarande inrikesutskottet att prioritet i nästa etapp skulle ges åt Ånge och Vilhelmina.

Regeringen har sedermera uppdragit åt industricentrastiftelsen att planera för bl. a. den nya anläggningen i Haparanda. Syftet med de aktuella motionsyrkandena är därigenom redan delvis tillgodosett. I övrigt anser utskottet att motionerna inte ger anledning för riksdagen att frångå tidigare gjord prioritering av orter för nya industricentra. I sammanhanget bör uppmärksammas att regeringen i årets budgetproposition (bilaga 17 s. 91—92) föreslagit att industricentraverksamheten kompletteras med särskilt statligt stöd till kommuner för att i mindre orter i inre stödområdet uppföra industrilokaler för uthyrning. Frågan behandlas av utskottet i ett kommande betänkande (AU 1976/77: 23).

Med hänvisning till det ovan anförda avstyrker arbetsmarknadsutskottet motionerna 1445 och 1448 i aktuella delar.

Med hänvisning till vad arbetsmarknadsutskottet anförut avstyrker kulturutskottet motionerna 1976/77: 1445, yrkande 2, och 1976/77: 1448, yrkande 2.

Vad som i propositionen i avsnittet 5.4 anförts om samebyn som forum för samisk gemenskap föranleder inget uttalande från utskottets sida.

Med fiskesamer avses enligt motiven till rennäringslagen samer som inte tillhör den renskötande befolkningen men som är beroende av fisket inom renskötselområdet för sin försörjning. Utskottet har inga erinringar mot det i propositionen (avsnittet 5.5) gjorda uttalandet om dessa samers rätt till fiske.

I motionen 1976/77: 1445 yrkas att riksdagen hos regeringen anholder att skogssamernas problem skyndsamt utreds (yrkande 3). Jordbruksutskottet har i sitt yttrande till kulturutskottet uttalat att det numera finns för fjällsamer och skogssamer enhetliga bestämmelser i avseende på renskötselområdets omfattning och betestidens längd. Detta hindrar givetvis inte att det kan finnas skäl att uppmärksamma problem som mera specifikt hänför sig till endera av nämnda båda samegrupper. Jordbruksutskottet finner det lämpligt att hithörande frågor tas upp av den aviserade permanenta arbetsgruppen för samefrågor.

Kulturutskottet delar jordbruksutskottets uppfattning och avstyrker därför motionen 1976/77: 1445, yrkande 3.

I propositionen (avsnittet 5.6) uttalas att tillgången till social service i vid mening är av grundläggande betydelse för den samiska näringen och kulturen. Utskottet finner detta vara en värdefull principiell markering.

Utskottet har i det föregående funnit anledning att framhålla att frågan om stöd till samiskt språk och samisk kultur är en angelägenhet av betydelse även för samer som inte får sin utkomst inom rennärningen och som inte bor inom samernas gamla bosättningsområden. Utskottet vill erinra om detta uttalande när utskottet nu går över till avsnittet 5.7 i propositionen som behandlar frågor om samisk kulturell verksamhet.

Det är enligt propositionen principiellt viktigt att samerna kan utnyttja de allmänna statsbidrag och stödformer som står till buds för allmänkulturell verksamhet. Det finns därför anledning att bevaka att de statliga åtgärderna på kulturområdet i förekommande fall verkligen bidrar till att förbättra samernas kultursituation. Vid fördelningen av de medel som anvisas till statligt kulturstöd bör hänsyn tas till den samiska minoritetens behov.

Utskottet instämmer i de uttalanden av denna innebörd som gjorts i propositionen och likaså i propositionens konstaterande att det även med en sådan förstärkt bevakning kan finnas områden där generella stödformer av olika skäl inte kan utnyttjas av samerna. För tillgodo-seende av sådana behov bör, som föreslås i propositionen, anvisas ett särskilt anslag med rubriken Bidrag till samisk kultur. Anslaget bör fördelas, efter prioriteringar som görs av samerna själva, till ändamål som inte kan få stöd på annat sätt.

Utskottet vill också instämma i det i propositionen gjorda uttalandet att det är angeläget att förstärka det statliga stödet till det samiska språkets fortsatta utveckling. Den i det föregående omnämnda arbetsgruppen för samefrågor bör fortlöpande följa språkfrågan.

Att samiskt språk och samisk kultur skall uppmärksammas i rundradio-verksamheten följer redan av de allmänna riktlinjer som gäller för denna verksamhet, men det är värdefullt att det särskilt betonats i propositionen. I vilken omfattning särskilda sameprogram och program om samer och samisk kultur bör sändas är det enligt nu gällande radioavtal Sveriges Radios och Sveriges Lokalradios sak att pröva. Frågan om radioföretagens skyldigheter härvidlag bör bli aktuell då frågan om ett nytt radioavtal inom kort kommer upp till prövning. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att utskottet i sitt betänkande angående lokalradion (KrU 1975: 6) gjorde ett uttalande om att sändningarna i radio och TV för invandrare och andra minoriteter borde ökas på ett avgörande sätt.

Det förstärkta stöd till regionala museer varom riksdagen i år fattat

beslut bör möjliggöra för berörda museer att öka sina insatser för dokumentation och levandegörande av den traditionella samekulturen.

I avsnitt 5.8 i propositionen redovisas bl. a. att det samiska slöjdföretaget Sameslöjd och Material AB numera färdigbildats. Utskottet finner det värdefullt att arbetet med att upprätta ett samiskt slöjdföretag kunnat fullföljas. I likhet med föredragande statsrådet vill utskottet understryka att det bidrag till detta företag som utgått från det statliga glesbygdstödet skall ses som ett uttryck för viljan att stödja samernas egna strävanden att stärka och bevara sitt näringsunderlag och sin kultur. Samtidigt är det enligt utskottets mening betydelsefullt att samarbete på slöjdområdet, främst med den organiserade hemslöjdsrörelsen, kan vidareutvecklas till gagn även för sameslöjdens utvecklingsmöjligheter.

I motionen 1976/77: 1448 yrkas att riksdagen hos regeringen skall hemställa om förslag till garantier för Sameslöjd och Material AB:s verksamhet samt särskilt stöd till detta företag (yrkande 3): Arbetsmarknadsutskottet har i sitt yttrande till kulturutskottet erinrat om att företaget bildats med stöd bl. a. i form av bidrag från anslaget Särskilda stödåtgärder i glesbygder. Enligt arbetsmarknadsutskottets mening är det för tidigt att nu bilda sig en uppfattning om behovet av utfästelser av det slag som förordas i motionen.

Kulturutskottet avstyrker motionen 1976/77: 1448, yrkande 3.

På olika sätt bidrar organisationerna i vårt land till att stärka och utveckla demokratin och det är därför ett samhällsintresse att stödja ett fritt och vitt förgrenat organisationsarbete. Mot den bakgrunden betonas i avsnittet 5.9 i propositionen att ett samiskt organisationsliv är ett betydande samhällsintresse. Därtill kommer att även samernas ställning som etnisk minoritet gör det motiverat med statligt stöd till deras organisationer. I propositionen förordas att statsbidrag till den verksamhet som bedrivs av samernas organisationer fr. o. m. nästa budgetår skall utgå ur det föreslagna nya anslaget Bidrag till samisk kultur. Det förutsätts att samefondens kulturdelegation skall besluta om fördelningen av organisationsbidraget och anges som en viktig utgångspunkt vid fördelningen att stödet inte får verka styrande på organisationsarbetet. Vissa riktlinjer för bidragsfördelningen bör dock kunna anges. Sålunda uttalas att en del av statsbidraget bör utgå till de samiska riksorganisationerna. Vidare bör en betydande del fördelas mellan lokala organisationer och föreningar, oberoende av om de är anslutna till riksorganisationer eller ej. Organisationsstöd bör också kunna utgå till samarbete mellan sameföreningarna och samebyarna och till tidsbegränsade projekt, som organisationerna tillsammans eller var för sig önskar genomföra. Möjligheterna att med bidragets hjälp intensifiera stödet för de icke renskötande samernas strävanden bör särskilt uppmärksammas.

Utskottet ansluter sig till de uttalanden som i propositionen gjorts angående samernas organisationer och stöd till dem.

Sedan budgetåret 1965/66 har statsbidrag utgått till utgivning av tidningen Samefolket. Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet att det är av stor kulturpolitisk betydelse att staten ger stöd till en minoritetstidning av detta slag. Utskottet biträder därför förslaget i propositionen (avsnittet 5.10) om fortsatt statligt stöd till Samefolket. För detta ändamål bör medel beräknas under det föreslagna nya anslaget Bidrag till samisk kultur.

Under återopande av vad utskottet anfört i anslutning till avsnitten 5.7—5.11 i propositionen tillstyrker utskottet att riksdagen godkänner de riktlinjer för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer som angetts i propositionen.

Samiska utbildningsfrågor behandlas i propositionens avsnitt 5.12. Utskottet ansluter sig till den där uttalade uppfattningen att man i princip bör eftersträva inslag av samiskt språk och kultur på alla utbildningsstadier och i den omfattning som motsvarar samernas berättigade önskemål. I de fall där de samiska frågorna inte kan ges tillräcklig omfattning inom ramen för ett enhetligt skolsystem, bör man kunna överväga särskilda lösningar för att tillgodose de samiska behoven. Målet bör således vara att kunna erbjuda samerna en utbildningsväg inom den allmänna skolan med reella möjligheter för de samiska eleverna att ta del av och utveckla det samiska språket och andra samiska kulturinslag.

Även utbildningsutskottet har i sitt yttrande till kulturutskottet helt anslutit sig till detta uttalande i propositionen. Likaså har detta utskott kunnat biträda de synpunkter i övrigt som framförts i detta avsnitt av propositionen, dock med den markeringen att utskottet förutsätter att samernas företrädare i förekommande fall kommer att vara öppna för att man som alternativ till nedläggning av en sameskola prövar nya organisatoriska lösningar på lokalplanet.

Kulturutskottet ansluter sig till de uttalanden i de samiska utbildningsfrågorna som utbildningsutskottet gjort. Detta innebär att kulturutskottet med avstyrkande av motionen 1975/76: 1501 samt yrkandena 1 i motionerna 1976/77: 1445 och 1976/77: 1448 tillstyrker de i propositionen 1976/77: 80 förordade riktlinjerna för insatser för samisk utbildning.

Språkligt och kulturellt förenas samerna i Sverige, Norge och Finland av starka band och utskottet finner därför anledning att i anslutning till avsnittet 5.13 i propositionen betona vikten av samordning av de insatser som görs för samerna och av samarbete mellan de ansvariga myndigheterna.

I motionen 1976/77: 1448 yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om nödvändiga åtgärder för att få till stånd samrådsgrupper i enlighet med vad i motionen anförts (yrkande 4). Motionärerna anser att det i kommuner som har stort samiskt inslag bör tillsättas samrådsgrupper i vilka samerna representeras. I dessa grupper bör frågor som rör samerna behandlas.

Konstitutionsutskottet har i sitt yttrande till kulturutskottet framhållit, att något hinder inte föreligger för de kommuner som så önskar att tillsätta samrådsgrupper eller andra rådgivande organ för tillvaratagande av samernas intressen.

Med hänsyn till vad konstitutionsutskottet anfört avstyrker kulturutskottet motionen 1976/77: 1448, yrkande 4.

Utskottet har i det föregående uttalat sin anslutning till propositionens förslag om ett nytt anslag till Bidrag till samisk kultur. Utskottet har ingen crinran mot beräkningen av medelsbehovet för nästa budgetår och tillstyrker alltså anvisande av ett belopp av 1 050 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för insatser för samerna som förordats i propositionen 1976/77: 80,
2. att riksdagen godkänner de riktlinjer för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena som förordats i propositionen 1976/77: 80,
3. att riksdagen avslår motionerna 1976/77: 1445, yrkande 2, och 1976/77: 1448, yrkande 2, om industricenteranläggningar,
4. att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1445, yrkande 3, om en utredning angående skogssamernas problem,
5. att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1448, yrkande 3, om garantier och stöd till Sameslöjd och Material AB,
6. att riksdagen godkänner de i propositionen 1976/77: 80 angivna riktlinjerna för stöd till samisk kulturell verksamhet och stöd till samernas organisationer,
7. att riksdagen avslår motionen 1975/76: 1501 om olika åtgärder med syfte att förbättra möjligheterna till undervisning på samiska språket,
8. att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1445, yrkande 1, om en försöksverksamhet med samiska som undervisningsspråk i förskolan och grundskolan,
9. att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1448, yrkande 1, om samiska som undervisningsspråk i sameskolorna,
10. att riksdagen godkänner de riktlinjer för insatser för samisk utbildning som förordats i propositionen 1976/77: 80,

11. att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1448, yrkande 4, om samrådsgrupper i samefrågor,
12. att riksdagen till *Bidrag till samisk kultur* för budgetåret 1977/78 under nionde huvudtiteln anvisar ett anslag av 1 050 000 kr.

Stockholm den 3 maj 1977

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Andersson i Lycksele (s), Sundman (c), Nilsson i Agnäs (m), Leander (s), Green (s), fru Fränkel (fp), herrar Norrby (c), Sörenson (s), Bladh (s), Richardson (fp), fru Eliasson (c), fru Rönnung (s), herrar Ahlmark i Uppsala (m), Klöver (s) och fröken Eliasson (c).

*Bilaga I***Konstitutionsutskottets yttrande****1976/77: 3 y****över visst motionsyrkande med anledning av propositionen****1976/77: 80 om insatser för samerna***Till kulturutskottet*

Kulturutskottet har anmodat konstitutionsutskottet att beträffande propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna yttra sig med anledning av motionen 1976/77: 1448 av herr Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkandet 4.

I motionen framhålls att en viktig fråga beträffande samernas förhållanden är deras möjligheter att påverka utvecklingen i de kommuner där de bor. Det gäller sådana frågor som direkt berör samerna och deras näringsverksamhet. Enligt motionen kan problemet lösas genom att det i de kommuner som har stort samiskt inslag tillsätts särskilda samrådsgrupper, i vilka samer ingår, som får till uppgift att behandla frågor som rör samerna. Motionärerna föreslår att regeringen ges i uppdrag att utarbeta förslag i denna riktning. De lösningar som enligt motionen är tänkbara är att man antingen vidtar ändringar i kommunallagen så att sådana samrådsgrupper möjliggörs eller också att frågan löses genom förhandlingar med berörda kommuner. I motionen yrkas (punkt 4) att riksdagen hos regeringen hemställer att denna vidtar nödvändiga åtgärder för att få till stånd samrådsgrupper i enlighet med vad som anförts i motionen.

Konstitutionsutskottet vill erinra om att riksdagen nyligen antagit ett förslag till ny enhetlig kommunallag (KU 1976/77: 25). En grundläggande princip i denna lag, liksom tidigare kommunallagar, är den kommunala självstyrelsen. Statsmakternas reglering av de kommunala förhållandena inskränker sig sålunda till att ge vissa ramar för den kommunala verksamheten. Vad gäller de i motionen upptagna frågorna vill utskottet endast anföra, att något hinder inte föreligger för de kommuner som så önskar att tillsätta samrådsgrupper eller andra rådgivande organ för tillvaratagande av samernas intressen.

Stockholm den 31 mars 1977

På konstitutionsutskottets vägnar

KARL BOO

Bilaga 1

Närvarande: herrar Boo (c), Johansson i Trollhättan (s), Björck i Nässjö (m), Mossberg (s), Lindahl i Hamburgsund (fp), Svensson i Eskilstuna (s), Nordin (c), Karlsson i Malung (s), Schött (m), Gustafsson i Ronneby (s), Kindbom (c), Nyquist (s), fru Hammarbacken (c), herr Eliasson (c) och fru Cederqvist (s).

*Bilaga 2***Socialutskottets yttrande****1976/77: 3 y****över viss del av propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna.***Till kulturutskottet*

Kulturutskottet har den 22 mars 1977 beslutat att bereda socialutskottet tillfälle att yttra sig över viss del av propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna, nämligen såvitt avser avsnittet 5.6 Social service.

Utskottet

I propositionen 1976/77: 80 föreslås efter förslag av sameutredningen en rad insatser för samerna och deras kultur.

Föredragande departementschefen, statsrådet Wikström, behandlar i avsnittet 5.6 Social service — efter samråd med chefen för socialdepartementet — frågor om sådan service i vid mening. Bland annat redovisas översiktligt den försöksverksamhet med åtgärder för vård och service i glesbygder till vilken bidrag utgår från anslaget till forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet under femte huvudtiteln. Vidare redovisas förskolans möjligheter att tillgodose samernas behov.

Vad föredragande departementschefen anfört i nämnda avsnitt föranleder inte någon erinran från socialutskottets sida.

Stockholm den 13 april 1977

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s), Romanus (fp), Larsson i Öskevik (c), Carlshamre (m)*, Svensson i Kungälv (s), Nordberg (s), Leuchovius (m), Nilsson i Växjö (s), fru Wigenfeldt (c), fru Swartz (fp), fru Tillander (c), herr Alftin (s)*, fröken Öhrsvik (s)*, herr Hörnlund (c)* och fru Mårtensson (s).

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

*Bilaga 3***Utbildningsutskottets yttrande****1976/77: 1 y**

över vissa delar av propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna jämte motioner

Till kulturutskottet

Genom beslut den 22 mars 1977 har kulturutskottet anmodat utbildningsutskottet att yttra sig med anledning av kapitel 5.12 i den till kulturutskottet hänvisade propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna samt motionerna 1976/77: 1445 yrkandet 1 och 1976/77: 1448 yrkandet 1.

Sedermera har utbildningsutskottet till kulturutskottet överlämnat den under allmänna motionstiden vid riksmötet 1975/76 väckta motionen 1975/76: 1501 om undervisning i samiska m. m. Utbildningsutskottet kommer i detta sammanhang att yttra sig även över denna motion.

Propositionen

I propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna har regeringen (utbildningsdepartementet) såvitt nu är i fråga föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för insatser för samisk utbildning som förordats i kapitel 5.12 i propositionen.

Motionerna

1975/76: 1501 av herr Takman m. fl. (vpk) vari hemställs

1. att riksdagen beslutar om en utbildning av lärare med samiska som modersmål för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan,

2. att riksdagen i tillämpliga författningar stadgar skyldighet för kommunerna att inrätta förskoleavdelningar och klassavdelningar i grundskolans första två klasser med samiskan som undervisningsspråk där det finns ett elevunderlag för sådana,

3. att riksdagen beslutar att kommunernas kostnader för sådana avdelningar helt ersättes med statsmedel,

4. att riksdagen hos regeringen anhåller att den uppdrar åt institutionen för samiska språk vid universitetet i Umeå att i samarbete med Nordiska sameinstitutet, Same-Ätnam, Samernas folkhögskola samt samiska institutioner och enskilda forskare och pedagoger i Norge och Finland utarbета läromedel för undervisning i samiska språk på alla nivåer,

Bilaga 3

1976/77: 1445 av herrar Lövenborg (—) och Hagel (—) såvitt gäller yrkandet att riksdagen beslutar hos regeringen anhålla att sameskolstyrelsen inom skolöverstyrelsen får i uppdrag att på några orter starta en försöksverksamhet med samiskan som undervisningsspråk i förskolan och de två första klasserna av grundskolan (yrkandet 1),

1976/77: 1448 av herr Werner m. fl. (vpk) såvitt gäller yrkandet att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om att sameskolstyrelsen inom skolöverstyrelsen ges i uppdrag att tillse att samiskan blir undervisningsspråket i sameskolorna under de tre första läsåren (yrkandet 1).

Utskottet

Under avsnittet om samiska utbildningsfrågor redovisar regeringen i propositionen sina ställningstaganden såvitt gäller den fortsatta utvecklingen av samhällets insatser för att tillgodose de samiska önskemålen om bättre utbildningsmöjligheter.

En *samisk utbildningsväg* är med sameutredningens synsätt inte liktydigt med ett från det svenska utbildningsväsendet i övrigt helt fristående samiskt utbildningssystem. Den samiska utbildningsvägen kan enligt utredningen sägas bestå av samiska inslag inom alla delar av utbildningssamhället. Sameutredningen anser att de samiska utbildningsmöjligheterna i många fall är relativt goda. På åtskilliga punkter krävs dock, framhåller utredningen, förbättringar eller nya insatser för att man skall kunna tala om en samisk utbildningsväg som motsvarar samernas berättigade önskemål.

I likhet med sameutredningen anser föredragande statsrådet att man i princip bör eftersträva inslag av det samiska språket och den samiska kulturen på alla utbildningsstadier och i den omfattning som motsvarar samernas berättigade önskemål. I de fall där de samiska frågorna inte kan ges tillräcklig omfattning inom ramen för ett enhetligt skolsystem, bör man enligt propositionen kunna överväga särskilda lösningar för att tillgodose de samiska behoven. Målet bör således, fortsätter föredragande statsrådet, vara att kunna erbjuda samerna en utbildningsväg inom den allmänna skolan med reella möjligheter för de samiska eleverna att ta del av och utveckla det samiska språket och andra kulturinslag.

Utbildningsutskottet kan helt ansluta sig till denna målformulering och har för sin del inget att erinra mot att den i propositionen aviserade departementala arbetsgruppen för samesfrågor får till uppgift bl. a. att i samråd med i första hand skolöverstyrelsen och utredningen (U 1972: 06) om skolan, staten och kommunerna samt efter överläggningar med samernas organisationer konkretisera och lägga fram förslag beträffande

Bilaga 3

den administrativa och pedagogiska ledningen av en samisk utbildningsväg.

Enligt bestämmelserna i nomadskolförordningen (1967: 216, omtryckt 1971: 390, ändrad senast 1975: 451) har samers barn rätt att fullgöra skolplikt i nomadskolan i stället för i grundskolan. Benämningen sameskola bör enligt propositionen i fortsättningen användas i stället för benämningen nomadskola. Utbildningsutskottet har inget att erinra här emot.

Utskottet är vidare ense med föredragande statsrådet om att samerna, så länge de själva önskar det, skall ha tillgång till två likvärdiga utbildningsalternativ på det obligatoriska skolstadiet, nämligen statlig *sameskola* och kommunal grundskola. Härav följer att frågan om nedläggning av en sameskola måste prövas i nära samråd med samernas företrädare. Såsom föredragande statsrådet framhåller bör det komma i fråga att lägga ned en sameskola först när alla parter är överens om att de samiska intressena bättre kan tillgodoses i kommunens grundskolor. Utskottets anslutning till detta uttalande i propositionen har skett med den förutsättningen att samernas företrädare kommer att vara öppna för att man som alternativ till nedläggning av en sameskola prövar nya organisatoriska lösningar på lokalplanet.

Enligt motionen 1976/77: 1448 är det nödvändigt att samebarnen får sin första skolundervisning på sitt modersmål. I motionen framförs ett yrkande (yrkandet 1) som syftar till att undervisningen i sameskolorna redan fr. o. m. läsåret 1977/78 skall bedrivas på samiska i de tre första årskurserna.

Undervisningen i samiska är obligatorisk i sameskolan, och de flesta av skolans ämnen kan ges samisk inriktning. Såvitt utskottet kunnat finna är det bl. a. på grund av bristen på lärare som har utbildats för samisk undervisning inte möjligt att realisera motionärernas önskemål. Som en följd härav och då någon "sameskolstyrelse inom skolöverstyrelsen" som motionärerna nämner inte finns avstyrker utbildningsutskottet för sin del yrkandet 1 i motionen 1976/77: 1448.

Intresset för en starkare ställning i *grundskolan* för de samiska frågorna avser inte bara samiska språket utan samernas språk och kultur i vidare mening. I propositionen redovisas vissa av riksdagen under senare år beslutade åtgärder som enligt föredragande statsrådets mening kommer att ha stor betydelse för de samiska barnens undervisning och möjlighet att utveckla sina kunskaper i det samiska språket och om den samiska kulturen.

I motionen 1975/76: 1501 framförs förslag om skyldighet för kommunerna att inrätta förskoleavdelningar och klassavdelningar i grund-

Bilaga 3

skolans första två årskurser med samiskan som undervisningsspråk. Kostnaderna för sådana avdelningar skall helt bestridas av statsmedel. Motionärerna erinrar om att mycket få personer behärskar sitt andra språk eller sina övriga språk med samma lätthet och med samma rikedom på ord och nyanser som sitt hemspråk. Att börja med språk två som undervisningsspråk är därför alltid svårare, och resultatet blir ofta halvspråkighet i stället för tvåspråkighet. Det måste därför enligt deras mening finnas möjligheter för samebarnen i förskolan och under de två första åren i grundskolan att få undervisningen med samiska som undervisningsspråk. Försöksverksamhet på några orter med samiskan som undervisningsspråk i förskolan och de två första årskurserna av grundskolan föreslås i motionen 1976/77: 1445 (yrkandet 1).

Rätt till hemspråksträning och hemspråksundervisning har enligt riksdagens beslut våren 1976 alla barn och ungdomar för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i deras miljö. Syftet med hemspråksträning och hemspråksundervisning är att vidmakthålla och utveckla kunskaperna i det språk som barnet använder hemma. Innevarande riksmöte har beslutat om statsbidrag till hemspråksundervisning och fattat beslut avseende inrättande av särskilda tjänster som hemspråkslärare. Som framhållits i propositionen ges härigenom förutsättningar för ökade insatser inom skolan som stärker det samiska språket och den samiska kulturen.

Utbildningsutskottet är för sin del inte berett förorda att riksdagen fattar beslut om de ytterligare insatser som föreslås i yrkandena 2 och 3 i motionen 1975/76: 1501 samt i yrkandet 1 i motionen 1976/77: 1445.

Utbildningsutskottet ansluter sig till vad i propositionen anförts i fråga om riktlinjer för en förbättrad och utökad samisk undervisning i kommunala grundskolan och i *gymnasieskolan*.

Enligt sameutredningen hindras förverkligandet av en samisk utbildningsväg i stor utsträckning av bristen på utbildade *lärare*. Utredningen har pekat på behovet av tvåspråkiga förskollärare för de samiska förskolebarnens språkträning. När det gäller klasslärarutbildningen har utredningen föreslagit bl. a. att skolöverstyrelsen skall få i uppdrag att utforma förslag till särskild metodikutbildning i samiska samt att behöriga sökande med samiska som modersmål skall antas i fri kvot till utbildningen av klasslärare vid lärarhögskolan i Umeå. Ämneslärarutbildningen för sameundervisningen har utredningen föreslagit skall organiseras vid universitetet och lärarhögskolan i Umeå.

I motionen 1975/76: 1501 föreslås riksdagen besluta om utbildning av lärare med samiska som modersmål för förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Motionärerna framhåller att det inte enbart är ett

Bilaga 3

rättvisekrav att samerna får ungdomar ur den egna etniska minoriteten utbildade till lärare utan att det också är en viktig arbetsmarknadsfråga. Många sameungdomar, som nu inte kan få sysselsättning i hemorten, skulle kunna få en framtid där som lärare påpekar motionärerna.

Hemspråksträningen i förskolan har stor betydelse för barnens personlighetsutveckling. Det är därför enligt föredragande statsrådets mening viktigt att vederbörande myndighet vid antagningen av elever till förskollärarytbildning uppmärksammar sökande med samiska som modersmål. Frågan om antagning av bl. a. sådana studerande övervägs för närvarande inom regeringskansliet. Våren 1977 startar en särskild utbildning av tvåspråkiga förskollärare på flera högskoleorter. Föredragande statsrådet anser att behovet av sådan utbildning för sökande med samiska som modersmål bör undersökas av universitets- och högskoleämbetet.

Utskottet är ense med föredragande statsrådet om att man bör söka underlätta för behöriga sökande med samiska som modersmål att antas till klasslärarytbildning. Utskottet finner det ändamålsenligt att samiska blir tillvalskurs vid låg- och mellanstadielärlinjerna vid högskolan i Luleå och har alltså inte något att erinra mot vad som i propositionen anförts i denna fråga. Utskottet kan också ansluta sig till vad som förordats i fråga om fortbildningskurser i samiska som komplement till den ordinarie ämneslärarytbildningen.

Genom de i propositionen såvitt gäller lärarytbildning redovisade åtgärderna blir önskemålen i motionen 1975/76: 1501 om särskilda lärarytbildningsinsatser för studerande med samiska som modersmål i varje fall delvis tillgodosett. Utskottet anser att utfallet av dessa insatser bör avvaktas innan ställning tas till frågan om genomförande av ytterligare åtgärder. Utbildningsutskottet avstyrker därför för sin del yrkandet 1 i motionen 1975/76: 1501.

Sameutredningen konstaterar att behovet av *läromedel* för den samiska undervisningen är utomordentligt stort. Genom skolöverstyrelsens forsknings- och utvecklingsarbete och med produktionsstöd från statens institut för läromedelsinformation har situationen enligt propositionen väsentligt förbättrats under de senaste åren. I årets budgetproposition har föredragande statsrådet vid sin anmälan av frågan om Stöd för produktion av läromedel (prop. 1976/77: 100 bil. 12 s. 239) framhållit att arbetet med läromedel i samiska bör ges ökade resurser. Riksdagen har i enlighet med regeringens förslag beslutat att till Stöd för produktion av läromedel för nästa budgetår anvisa ett reservationsanslag av totalt 2 463 000 kr. (UbU 1976/77: 13, rskr 1976/77: 134).

Med hänsyn till det anförda och då även i den nu ifrågasvarande pro-

Bilaga 3

positionen framhålls angelägenheten av att läromedel för det samiska undervisningsområdet utvecklas anser utskottet det inte erforderligt att riksdagen gör något uttalande om uppdrag att utarbeta läromedel för undervisning i samiska språk. Utskottet avstyrker sålunda för sin del motionen 1975/76: 1501 yrkandet 4.

I likhet med sameutredningen och remissinstanserna understryker föredragande statsrådet den betydelse som Samernas folkhögskola i Jokkmokk har som samiskt kulturcentrum och huvudinstitution för den *samiska vuxenutbildningen*. Förslag om ett nytt statsbidragssystem för folkhögskolorna har lagts fram i propositionen 1976/77: 55. Utskottet kommer senare att avlämna betänkande med anledning av denna proposition. Därvid kommer utskottet bl. a. att tillstyrka att medel anvisas för kostnaderna för en konsulenttjänst vid Samernas folkhögskola i Jokkmokk.

Genom inrättandet av en professur i samiska vid universitetet i Umeå den 1 juli 1975 har en fast grund lagts för *högskoleutbildning* och *forskning* i samiska. I propositionen 1976/77: 59 om utbildning och forskning inom högskolan m. m. har regeringen föreslagit att medel skall anvisas för en ordinarie tjänst som universitetslektor i samiska vid universitetet i Umeå. I sitt betänkande UbU 1976/77: 20 tillstyrker utskottet förslaget och har nu inte funnit anledning till erinran mot vad i propositionen 1976/77: 80 anförts om högskoleutbildning och forskning i samiska ämnen.

Utbildningsutskottets ställningstaganden innebär sammanfattningsvis att utskottet för sin del med avstyrkan av motionen 1975/76: 1501 samt yrkandena 1 i motionerna 1976/77: 1445 och 1976/77: 1448 tillstyrker i propositionen 1976/77: 80 förordade riktlinjer för insatser för samisk utbildning.

Stockholm den 20 april 1977

På utbildningsutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorps (c), Nordstrandh (m), Jönsson i Arlöv (s), Wiklund (s), fröken Hörnlén (fp), herrar Gustafsson i Barkarby (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Hjelm-Wallén (s), herrar Strindberg (m), Sundgren (s), fröken Rogestam (c), herrar Hagberg i Örebro (s), Ullenhag (fp) och Bengtsson i Hamneda (c).

*Bilaga 4***Jordbruksutskottets yttrande****1976/77: 2 y**

över propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna, kapitel 5.3, 5.4 och 5.5 såvitt däri behandlas frågor inom jordbruksutskottets verksamhetsområde jämte motion

Till kulturutskottet

Genom beslut den 22 mars 1977 har kulturutskottet *dels* anmodat jordbruksutskottet att senast den 14 april 1977 yttra sig över kapitel 5.3, 5.4 och 5.5 i propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna, såvitt däri behandlas frågor inom jordbruksutskottets arbetsområde, samt den med anledning av propositionen väckta motionen 1976/77: 1445, yrkande 3, *dels* till jordbruksutskottet för kännedom överlämnat avskrift av en av Samernas riksförbund till kulturutskottet ingiven, den 22 mars 1977 daterad skrivelse (dnr KrU 1976/77: 16).

Propositionen

I propositionen anges, såvitt nu är i fråga, riktlinjer för stödet till de samiska näringarna och sysselsättningen inom sameområdena. Frågan om det långsiktiga ansvaret för samernas sysselsättning behandlas. Vidare behandlas frågan om samebyn som forum för samisk gemenskap. Slutligen anvisas olika vägar för att tillförsäkra de s. k. fiskesamerna rätt till fiske för sin försörjning.

Efter samråd med bl. a. chefen för jordbruksdepartementet anför föredraganden att en avgörande förutsättning för att den samiska kulturen skall kunna bevaras är, som sameutredningen påpekar, att rennäringen kan fortleva som *samisk* näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde som av ålder har varit samernas. Endast härigenom är det möjligt att utveckla en levande samisk kultur och skapa en sammanhållning som i framtiden kan bära upp den etniska gruppen och dess strävanden. Rennäringen måste därför även i fortsättningen få statligt stöd samtidigt som åtgärder måste vidtas för att skapa arbetstillfällen för samerna i näringar som kan anslutas till och komplettera rennäringen.

Det är vidare av stor betydelse att samekvinnor bereds sysselsättning inom det samiska området. Detta motiveras dels utifrån strävandena att

Bilaga 4

främja jämställdheten mellan kvinnor och män, dels av det förhållandet att den rådande könsfördelningen till följd av den kvinnliga utflyttningen hotar samebefolkningens fortbestånd i de samiska kärnområdena.

I likhet med lantbruksstyrelsen och den av styrelsen tillsatta arbetsgruppen på rennäringens område, rennäringgruppen, anser föredraganden att lantbruksnämndernas befattning med de sysselsättningsskapande åtgärderna är en angelägen uppgift. Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna kommer således liksom hittills att aktivt verka för att lösa samernas sysselsättningsfrågor, samtidigt som huvudansvaret centralt åvilar arbetsmarknadsstyrelsen och regionalt länsstyrelsen/länsarbetsnämnden. Med hänsyn till de speciella problem som råder beträffande samernas näringsfrågor bör lantbruksstyrelsens resurser förstärkas genom att en tjänst som konsulent för dessa frågor inrättas vid styrelsen. Chefen för jordbruksdepartementet har efter samråd med föredragande statsrådet i årets budgetproposition beräknat medel för en sådan tjänst under anslaget Lantbruksstyrelsen (prop. 1976/77: 100 bil. 13 s. 20—23). I övrigt anser föredraganden att 1971 års beslut om lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas ansvar bör stå fast.

Ett av sameutredningen framlagt förslag om stödjande medlemskap i samebyar har mött kritik från åtskilliga remissinstanser, främst från samernas egna organisationer men också från rennäringensmyndigheterna, som anser att det huvudsakliga motivet för medlemskapet blir jakt- och fiskerätt som fritidsaktivitet snarare än en strävan att stärka samhörigheten. Med hänsyn till att främst så många av samernas egna organisationer är kritiska mot utredningens förslag om ett stödjande medlemskap är föredraganden inte beredd att biträda förslaget. Samråd har i denna fråga skett med chefen för jordbruksdepartementet.

I sameutredningens uppdrag ingick att undersöka fiskesamernas förhållanden och överväga vilka åtgärder som kunde behövas för att säkerställa denna gruppens utkomstmöjligheter.

Enligt sameutredningen är det från näringssynpunkt angeläget att yrkesfisket i fjällområdet behålls åtminstone på nuvarande nivå. Utredningen har pekat på vikten av att fiskerimyndigheter och andra myndigheter noga följer utvecklingen inom området och verkar för att fisket når en optimal nivå. Föredraganden delar utredningens uppfattning. Det är från många synpunkter angeläget att yrkesfisket i fjällområdet behålls åtminstone på nuvarande nivå. Genom att avsalufisket utgör en väsentlig del i glesbygdsbefolkningens försörjning skulle sociala problem uppstå i vissa områden, om det inte fanns möjligheter till en inkomstförstärkning genom fiske. Därtill kommer den direkta och indirekta sysselsättningseffekt som yrkesfisket innebär i ett område som i övrigt

Bilaga 4

har stora sysselsättningsproblem. Även från fiskebiologisk synpunkt är yrkesfisket av stor vikt. Eftersom det f. n. finns medel tillgängliga för de stödåtgärder som kan behövas för fjällfisket, anser föredraganden i likhet med utredningen att ytterligare resurser inte krävs f. n. Även i fortsättningen bör alltså arbetsmarknadsbidrag, reglerings- och villkorsmedel utnyttjas för ändamålet i åtminstone hittillsvarande omfattning. Till åtgärder som stöder sysselsättningen för fiskesamerna bör vissa mindre bidrag kunna utgå ur samefonden.

I likhet med utredningen anser föredraganden att de s. k. fiskesamerna måste tillförsäkras sådan rätt till fiske att de i mån av tillgång på fisk kan få ungefär samma tillskott av fiske till sin försörjning som hittills. Utredningens undersökningar visar att flertalet fiskesamer redan har rätt till fiske på grund av lag eller avtal. Ett mindre antal avsalufiskare synes emellertid sakna sådan rätt, och för deras vidkommande föreslår utredningen olika utvägar för att juridiskt sett säkerställa deras utkomstmöjligheter. Enligt föredragandens mening bör det vara möjligt att på de av utredningen anvisade vägarna nå en fullt tillfredsställande lösning även för de fiskesamer vars rätt i dag kan ifrågasättas. Det fiske det här är fråga om bedrivs på kronans vatten, och föredraganden utgår från att också de renskötande samerna, som enligt rennäringslagen är tillförsäkrade rätten till fiske på dessa vatten, kommer att medverka till att nu ifrågavarande fiskesamer får skälig del i fisket i fjällområdena. Föredraganden är alltså inte beredd att tillstyrka en särskild lagstiftning på området. Därtill kommer att frågan om vilken rätt till land och vatten i dessa områden som samerna kan ha på grund av hävd eller äldre rättigheter f. n. är föremål för prövning av domstol.

Vad i övrigt avser frågan om upplåtelser av rätt till fiske åt samerna ansluter sig föredraganden till vissa remissinstansers uppfattning att upplåtelsekontrakten med hänsyn till fiskesamernas behov av trygghet i många fall bör omfatta avsevärt längre tid än f. n., ibland hela den tid innehavaren bedriver yrkesfiske.

I de frågor som redovisats rörande fiskesamerna har föredraganden samrått med chefen för jordbruksdepartementet.

Motionen

I motionen 1976/77: 1445 av herrar Lövenborg (—) och Hagel (—) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandet 3), att skogssamernas problem skyndsamt utreds.

Motionärerna anser att det är en brist att propositionen liksom sameutredningen förbigår skogssamernas särskilda problem.

Bilaga 4

Utskottet

De förslag till riktlinjer för stödet till de samiska näringarna och sysselsättningen inom sameområdena, m. m. som framläggs i propositionen föranleder från de synpunkter jordbruksutskottet har att anlägga följande kommentarer.

Utskottet delar uppfattningen att en avgörande förutsättning för att den samiska kulturen skall kunna bevaras är att *rennäringen* kan fortleva som samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom rennäringen eller på annat sätt inom det geografiska bosättningsområde som av ålder har varit samernas. Detta var också en grundtanke vid antagandet av 1971 års rennäringslag.

Som anges i propositionen måste rennäringen även i fortsättningen få statligt stöd samtidigt som åtgärder måste vidtas för att skapa arbetstillfällen för samerna i näringar som kan anslutas till och komplettera rennäringen. Utskottet vill i förevarande sammanhang erinra om det pristöd till rennäringen som infördes den 1 juli 1973 enligt beslut av 1973 års riksdag (prop. 1973: 96, JoU 1973: 25, rskr 1973: 232). Prisstödet fastställdes i form av pristillägg som till en början uppgick till 35 kr. per slaktad och besiktigad ren. Pristillägget har successivt höjts, och enligt riksdagens beslut vid innevarande riksmöte (prop. 1976/77: 100 bil. 13, JoU 1976/77: 13 p. 10, rskr 1976/77: 182) kommer det fr. o. m. den 1 juli 1977 att uppgå till 100 kr. per ren.

Med anledning av motioner i ämnet har utskottet tidigare framhållit det angelägna i att alternativ sysselsättning kan beredas inom renskötseområdet för de samer som inte får tillräcklig sysselsättning inom själva renskötelsen (se bl. a. JoU 1974: 1 p. 11). Vid rennäringslagens tillkomst betonades också att det var en väsentlig uppgift för lantbruksnämnderna att — efter samråd med bl. a. samerna själva och arbetsmarknadsmyndigheterna — inom renskötseområdet skapa nya arbetstillfällen för samerna.

Utskottet delar den i propositionen redovisade uppfattningen att lantbruksnämndernas befattning med de sysselsättningsskapande åtgärderna är en angelägen uppgift. Mot de förslag till ansvarsfördelning mellan lantbruksorganisationen och arbetsmarknadsmyndigheterna som härvidlag framläggs har utskottet inte något att invända. Som framgår av propositionen har i årets budgetproposition under anslaget Lantbruksstyrelsen beräknats medel för en konsulenttjänst för samernas näringsfrågor. Regeringens förslag till medelsanvisning under nämnda anslag har nyligen efter utskottets tillstyrkan biträttats av riksdagen (prop. 1976/77: 100 bil. 11, JoU 1976/77: 13 p. 2, rskr 1976/77: 182).

Bilaga 4

Mot föredragande statsrådets beslut att inte biträda sameutredningens förslag om ett *stödjande medlemskap i samebyarna* har utskottet inte något att invända.

I propositionen redovisas ett av samernas ungdomsorganisation Sáminuorra presenterat eget program för utvidgade samebyar. Den försöksverksamhet som organisationen föreslår ligger som sägs i propositionen vid sidan av den verksamhet som regleras i rennäringslagen. Det föreligger emellertid, som föredraganden har framhållit, inget rättsligt hinder mot att samer, vare sig de är renskötande eller inte, går samman och driver ekonomisk verksamhet vid sidan av rennäringen. Givetvis står det dem också fritt att ägna sig åt ideell verksamhet. Utskottet delar föredragandens mening att det vore värdefullt om Sáminuorras förslag kunde prövas.

Vad i propositionen sägs om de s. k. *fiskesamernas* förhållanden kan utskottet ansluta sig till. I likhet med föredraganden anser utskottet alltså att fiskesamerna måste tillförsäkras sådan rätt till fiske att de i mån av tillgång på fisk skall kunna få ungefär samma tillskott av fiske till sin försörjning som hittills. Likaså biträder utskottet sålunda vad i propositionen sägs om längre upplåtelsestider i vissa fall vid upplåtelser av rätt till fiske åt fiskesamerna.

De synpunkter och förslag som sameutredningen lagt fram och som ligger till grund för nu föreliggande proposition skall enligt utredningens uppfattning mera ses som en riktningangivelse än som ett avslutat verk. Utbyggnaden av de åtgärder som behövs kan enligt utredningen beräknas ske under lång tid, eftersom de fortlöpande måste anpassas till utvecklingen och till samernas egna önskemål. Utskottet delar utredningens synpunkter härvidlag. I propositionen synes föredraganden också ha tagit fasta på vad utredningen i förevarande avseende anfört. För att de statliga insatserna för samerna i största möjliga utsträckning skall kunna förbättra den samiska minoritetens livsvillkor måste åtgärderna enligt föredraganden samordnas och utvecklingen fortlöpande följas. Detta förutsätter i sin tur ett förstärkt samarbete mellan berörda departement och myndigheter. Föredraganden avser därför att i annat sammanhang föreslå regeringen att tillsätta en permanent arbetsgrupp för samefrågor. Arbetsgruppens huvuduppgift skall vara att samordna den fortsatta utbyggnaden av statens stöd för samerna och samekulturen. Verksamheten skall vara inriktad på att söka lösa frågor som berör skilda samhällsområden, t. ex. frågor om samiska näringar och sysselsättning i sameområdena och fortsatt utveckling av en utbildningsväg för samer.

Vad föredraganden i förevarande sammanhang anfört föranleder

Bilaga 4

ingen erinran från utskottets sida. Utskottet har härvid noterat att avsikten inte är att hos arbetsgruppen samla alla samefrågor oberoende av nuvarande departementstillhörighet, utan att syftet är att åstadkomma en effektivare samverkan vid beredningen av sådana samefrågor som berör flera departement och myndigheter.

Enligt motionen 1445 är det en brist att propositionen liksom sameutredningen förbigår *skogssamernas* särskilda problem. Utskottet vill med anledning härav anföra följande.

Sedan gammalt har man skilt mellan två grupper av renskötande samer, nämligen fjällsamer och skogssamer. De renskötande fjällsamerna driver sin näring från finska gränsen i norr ned till nordvästligaste delen av Kopparbergs län i söder och rör sig i regel över vidsträckta områden, sommartid i de svenska eller norska fjällen och vintertid i det svenska skogs- och kustlandet. De renskötande skogssamerna hör främst hemma i Norrbottens län och uppehåller sig året runt huvudsakligen nere i skogs- och kustlandet. Renskötselområdet omfattar totalt drygt 150 000 km². Den allra största delen av renbetesmarkerna utgörs av kronomark. I fråga om renskötselområdets omfattning och betestidens längd gällde i den tidigare renbeteslagen skilda regler för fjällrenskötsel och skogsrenskötsel. Den viktigaste skillnaden mellan de båda renskösteltyperna var att fjällsamerna hade betningsrätt året om endast ovanför odlingsgränsen, medan skogssamerna fick vistas året runt även på vissa marker nedanför denna gräns. I 1971 års rennäringslag har angivna skillnad mellan fjällrenskötsel och skogsrenskötsel upphävts. Eftersom avsikten med rennäringslagen var att all sådan renbetesmark där renskötsel får bedrivas året runt samt, så långt möjligt, mark inom vinterbetesområdet skulle delas upp mellan samebyarna innebar lagförslaget ingen större förändring i förhållande till tidigare ordning.

Bestämmelserna om de två olika typerna av renskötsel är alltså numera enhetliga i avseende på renskötselområdets omfattning och betestidens längd. Detta hindrar givetvis inte att det kan finnas skäl att uppmärksamma problem som mera specifikt hänför sig till endera av här berörda huvudgrupper av renskötande samer. Som framgår av den överlämnade skrivelsen från SSR anger riksförbundet skogssamerna som en av flera samiska grupper som anses vara speciellt utsatta till följd av det tryck samhällsutvecklingen i övrigt skapar. SSR anmäler också sin avsikt att i särskild ordning återkomma i form av förslag till konkreta åtgärder.

Utskottet finner i likhet med SSR lämpligt att hithörande frågor tas

Bilaga 4

upp av den i propositionen aviserade permanenta arbetsgruppen för samfrågor för närmare övervägande.

Stockholm den 14 april 1977

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: herrar Larsson i Borrby (c), Lundkvist (s), Wachtmeister i Johannishus (m), fru Theorin (s), herr Jonasson (c), fru Lundblad (s)*, herrar Enlund (fp), Lindberg (s), Wictorsson (s)*, Andersson i Ljung (m), Olsson i Edane (s), Strömberg i Vretstorp (s), Adolfsson (m), Johnsson i Mölndal (c)* och Persson i Heden (c)*.

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

*Bilaga 5***Arbetsmarknadsutskottets yttrande****1976/77: 2 y**

över propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna jämte motioner

Till kulturutskottet

Kulturutskottet har anmodat arbetsmarknadsutskottet att yttra sig över dels propositionen 1976/77: 80 om insatser för samerna i vad avser kapitel 5.3 (Samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena), dels de med anledning av propositionen väckta motionerna 1976/77: 1445, yrkandet 2, av herrar Lövenborg (—) och Hagel (—), och 1976/77: 1448, yrkandena 2 och 3, av herr Werner m. fl. (vpk).

Yttranden över det aktuella avsnittet i propositionen har också begärts av jordbruks- och näringsutskotten.

Utskottet

Under avsnittet om samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena framhålls i propositionen vikten av att rennäringen kan fortleva som samisk näring och att ett rimligt antal samer i framtiden kan få sin utkomst inom det geografiska bosättningsområde som av ålder varit samernas. Detta anges som en avgörande förutsättning för att den samiska kulturen skall kunna bevaras. Konsekvensen härav blir enligt propositionen att rennäringen även i fortsättningen måste få statligt stöd samtidigt som åtgärder måste vidtas för att skapa arbetstillfällen för samerna i näringar som kan anslutas till och komplettera rennäringen. Vidare framhålls betydelsen av att samekvinnor bereds sysselsättning inom det samiska området med hänsyn såväl till strävandena att främja jämställdheten mellan kvinnor och män, som till utflyttningen av samekvinnor från de samiska kärnområdena.

Mot angivna bakgrund aktualiseras i propositionen frågan om vilken myndighet som skall ha det långsiktiga ansvaret för samernas sysselsättning. Propositionens uttalanden i denna del innebär sammanfattningsvis att huvudansvaret för samernas sysselsättningsfrågor skall centralt åvila arbetsmarknadsstyrelsen och regionalt länsstyrelsen/länsarbetsnämnden. Samtidigt förutsätts att lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna skall behålla det speciella ansvar för samernas sysselsättningsfrågor som tilldelats dessa myndigheter i samband med tillkomsten av 1971 års rennäringslag.

Bilaga 5

Arbetsmarknadsutskottet har ingen invändning mot propositionens uttalanden i nu redovisade kompetensfrågor. Utskottet noterar i sammanhanget att en permanent arbetsgrupp inom regeringskansliet skall tillsättas för att åstadkomma en effektiv samverkan vid beredningen av samefrågor som berör flera departement och myndigheter. Verksamheten skall vara inriktad på att bl. a. söka lösa frågor om samiska näringar och sysselsättning i sameområdena.

I övrigt berörs i det föreliggande avsnittet av propositionen de ytterligare utkomstmöjligheter vid sidan av rennäringen som kan skapas för samerna genom fiske, slöjd och verksamhet inom bl. a. turism och friluftsliv samt genom utbyggnad av det i Jukkasjärvi bedrivna industriella beredskapsarbetet (sameslöjd) med en filial i Karesuando. Det betonas därvid att de allmänna bidrags- och kreditmöjligheter av arbetsmarknads- eller näringspolitiskt slag som står till buds självfallet även är tillgängliga för samebefolkningen. Vad härutinnan anförs i propositionen ger inte arbetsmarknadsutskottet anledning till särskilt uttalande.

Arbetsmarknadsutskottet tar här efter upp motionerna 1445 och 1448 i de delar varöver utskottets yttrande begärts. I båda motionerna yrkas att statliga industricenteranläggningar skall projekteras och igångsättas i Haparanda, Jokkmokk och Kiruna samt, enligt motionen 1445, även i Sopperobyarna. Därmed, sägs det, skulle öppnas nya sysselsättningsmöjligheter på hemorten för både samer och icke-samer.

Som ett led i det av statsmakterna antagna regionalpolitiska handlingsprogrammet pågår sedan år 1973 försök med statliga industricentra. Syftet med verksamheten är att tillhandahålla industrilokaler för uthyrning i regionala centra inom det inre stödområdet. Huvudman för verksamheten är stiftelsen Industricentra. I en första etapp har industricentra uppförts i Strömsund och Lycksele. På våren 1976 beslöt riksdagen (prop. 1975/76: 185, InU 1975/76: 43, rskr 1975/76: 369) att verksamheten skulle utvidgas med två nya centra lokaliserade till Ljusdal resp. Haparanda. Därutöver föreslog dåvarande inrikesutskottet att prioritet i nästa etapp skulle ges åt Änge och Vilhelmina.

Regeringen har sedermera uppdragit åt industricentrastiftelsen att planera för bl. a. den nya anläggningen i Haparanda. Syftet med de aktuella motionsyrkandena är därigenom redan delvis tillgodosett. I övrigt anser utskottet att motionerna inte ger anledning för riksdagen att frånga tidigare gjord prioritering av orter för nya industricentra. I sammanhanget bör uppmärksammas att regeringen i årets budgetproposition (bilaga 17 s. 91—92) föreslagit att industricentraverksamheten kompletteras med särskilt statligt stöd till kommuner för att i mindre orter i inre stödområdet uppföra industrilokaler för uthyrning. Frågan behandlas av utskottet i ett kommande betänkande (AU 1976/77: 23).

Bilaga 5

Med hänvisning till det ovan anförda avstyrker arbetsmarknadsutskottet motionerna 1445 och 1448 i aktuella delar.

Med stöd bl. a. i form av bidrag från anslaget Särskilda stödåtgärder i glesbygder bildades på hösten 1976 det sameägda företaget Sameslöjd och Material AB med centrum i Tärnaby. Företaget skall bl. a. bedriva handel med hudar, skinn, horn, textilier och slöjd, m. m. I motionen 1448 yrkas att staten skall garantera företagets verksamhet genom att täcka eventuella underskott och ge ytterligare stöd till marknadsföring och investeringar.

Enligt utskottets mening är det för tidigt att nu bilda sig en uppfattning om behovet för det nystartade företaget av utfästelser av det slag som förordas i motionen. Det framstår vidare som väsentligt och mer i överensstämmelse med propositionens intentioner att frågan om ytterligare stöd till företaget prövas efter initiativ som tas av samerna själva. Med det anförda avstyrker utskottet motionen 1448 även i denna del.

Arbetsmarknadsutskottets ovan gjorda ställningstaganden innebär sammanfattningsvis att utskottet för sin del biträder de i propositionen 80 förordade riktlinjerna för stöd till samiska näringar och sysselsättning inom sameområdena samt att utskottet avstyrker motionerna 1445, yrkandet 2, och 1448, yrkandena 2 och 3.

Stockholm den 14 april 1977

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

ROLF WIRTÉN

Närvarande: herrar Wirtén (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Nilsson i Östersund (s), fru Hörnlund (s), herrar Gustafsson i Säffle (c), Johansson i Simrishamn (s), Fridolfsson (m), Fransson (c), Nilsson i Kalmar (s), Jonsson i Alingsås (fp), Granstedt (c), fru Berglund (s), herrar Svensson i Skara (m), Johansson i Arvika (s) och fru Flodström (s).